

Verslag Onderwijsconferentie Middellandse Zee

Op woensdag 17 februari 2010 organiseerde de Atlantische Onderwijscommissie (AOC) de jaarlijkse onderwijsconferentie, getiteld 'De Middellandse Zee: op het kruispunt van continenten en culturen.' Meer dan 100 leraren (in opleiding) aardrijkskunde, geschiedenis en maatschappijleer kwamen bijeen in het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht.

Hans Luyendijk, voorzitter van de AOC en rector van Dalton Den Haag, opende de dag met een verwijzing naar Toon Hermans, die de Middellandse Zee ooit bezong als oase van rust. Volgens Luyendijk was het aan de sprekers dit beeld bij te stellen: de zee als buffer, maar ook als tijdbom.

Kapitein-ter-Zee **Wouter van Straten** besteedde ruimschoots aandacht aan beide aspecten in de eerste lezing, waarin hij sprak over de geostrategische dimensie van de Middellandse Zee. Van Straten, sinds 2004 werkzaam als docent Maritieme Operaties bij de Nederlandse Defensie Academie, betoogde dat deze zee met name van groot economisch belang is, aangezien zij drie continenten met elkaar verbindt. Er is dan ook altijd strijd geweest om de macht over de toegang tot de drie ingangen. Het strategische belang van de Middellandse Zee kan onder andere afgemeten worden aan de constante aanwezigheid van grootmachten, zoals de Verenigde Staten en Rusland.

Met enkele voorbeelden illustreerde Van Straten dat de Middellandse Zee ook een rol speelt bij vele actuele kwesties. De Griekse en Turkse claims op Cyprus, immigratie vanuit Afrika en het eventuele Turkse EU-lidmaatschap zijn allemaal vraagstukken waarbij de Middellandse Zee van belang is.



Hans van der Loo, Directeur *European Union Liaison Office* voor Shell International, sprak over energiezekerheid en het klimaat. Aangezien het een mondiaal thema betrof, beperkte Van der Loo zich niet tot het Middellandse Zeegebied. De uitdaging om de gehele wereldbevolking van energie te blijven voorzien, zal volgens Van der Loo in de komende decennia moeilijker worden dan ooit. Niet alleen de bevolking zal groeien, ook de energiebehoefte per persoon zal sterk toenemen. De verandering van levensstijl heeft zoveel invloed op het energieverbruik, dat een voorziene toename van 50 procent van de wereldbevolking zal leiden tot een toename van 100 procent van de eerste levensbehoeften. De uitdaging is dan ook om in 2050 twee keer *meer* energie te produceren, maar daarbij twee keer *mind-er* CO₂ uit te stoten dan nu het geval is.

Hierbij gaat Shell uit van, zoals Van der Loo zei, "drie harde waarheden": de wereldvraag naar energie accelereert, olie en gas zullen niet voldoende energie kunnen leveren om aan deze vraag te voldoen, en een toevlucht in kolen als gevolg hiervan maakt innovatieve CO₂-oplossingen noodzakelijk. Uitgaande van 'TANIA' ('There Are No Ideal Answers'), moeten meerdere maatregelen tegelijkertijd geïmplementeerd worden. Daarbij is het vergroten van

de *energy efficiency* de meest ideale, maar moet ook gedacht worden aan het onttrekken van CO₂ aan de atmosfeer. Leraren kunnen daarnaast ook een belangrijke rol spelen, door bèta-talenten te stimuleren en de energieconsumenten van de toekomst bewust te maken van hun gedrag en keuzes.



Roel van der Veen, bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) en wetenschappelijk raadsadviseur bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, ging vervolgens in op het Noord-Zuidvraagstuk. Van der Veen legde uit waarom de banden tussen de Europese Unie en de landen ten zuiden van de Middellandse Zee (nog) niet optimaal worden benut en de initiatieven van de EU, het Barcelonaproces en de Unie voor het Middellandse Zeegebied, nog weinig concrete resultaten hebben opgeleverd.

Volgens Van der Veen bestaan er drie grote struikelblokken die een effectieve samenwerking in de weg staan. Het eerste basisprobleem is de culturele scheiding tussen de noord- en zuidkant van de Middellandse Zee. Daarin speelt met name de geringe voortgang van het Vredesproces voor het Midden-Oosten een belemmerende rol. Zo verdween in 2000 het politieke momentum van het Barcelonaproces al snel, na het uitbreken van de Tweede Intifada. Daarnaast speelt het gebrek aan eenheid het contact parten: binnen de EU, onder de landen van het zuiden van het Middellandse Zeegebied, en tussen die twee partijen bestaat er geen consensus over de doelen en middelen van de samenwerking. Ten slotte stelde Van der Veen dat wat de Afrikaanse burgers en landen willen, respectievelijk naar Europa komen en handelsvrijheid op het gebied van landbouw, niet in overeenstemming is met wat Europa hun wil bieden.

Van der Veen concludeerde dat de samenwerking tussen Noord en Zuid vaak niet verder komt dan symboolpolitiek, maar het feit dat er contact is moet ook gekoesterd worden. Voor de toekomst verwacht hij dat met name het verdere verloop van het 'Midden-Oostenvredesproces' het lot van de Mediterrane samenwerking zal bepalen.

Jakob Eerbeek, promovendus bij het Amsterdams Archeologisch Centrum (UvA), ging als laatste spreker in op de Mediterrane contacten in de oude geschiedenis. Zijn onderzoek richt zich op de Myceense tijd: 1600-1200 v. Chr. Eerbeek ging in op de vraag welke contacten er mogelijk zijn geweest tussen het huidige Griekse vasteland en de Turkse westkust in de gegeven periode. Een eerste aanwijzing hiervoor kan gevonden worden in het vele Myceense aardewerk dat op de westkust van Turkije gevonden is. Zo zijn er veel vazen met motieven uit de natuur aangetroffen; een kenmerk van de Myceense stijl uit die tijd. Dit roept de vraag op of er eventueel ook sprake is geweest van migranten, die van het Griekse vasteland naar Turkije zijn getrokken. Of men materiële cultuur kan koppelen aan mensen met een bepaalde etnische afkomst, blijft echter een punt van discussie binnen de wetenschap.

Een andere aanwijzing die zou kunnen duiden op de aanwezigheid van Griekse kolonisten op de Turkse westkust wordt gevormd door de contemporaine bronnen, met name kleitabletten. Verder onderzoek is echter wel noodzakelijk om definitief vast te kunnen stellen of er Griekse kolonisten zijn geweest op de Turkse kust.

Lily Sprangers, directeur van het Turkije Instituut, sloot het ochtendprogramma af met een gesproken column. Zij betoogde dat de Middellandse Zee met de komst van de 'Nieuwe Wereldorde' na de Koude Oorlog van een kruispunt van culturen veranderd is in een barrière. "Inmiddels is er dus veel meer dat de volkeren rond de Middellandse Zee scheidt, dan dat hen verbindt." Turkije neemt in het gebied een bijzondere positie in, volgens Sprangers: vergeleken met omringende landen is Turkije op economisch en democratisch gebied ver vooruit. De landen rond de Middellandse Zee hebben Turkije volgens Sprangers dan ook weinig te bieden: "Turkije heeft namelijk al sinds de 14^e eeuw begrepen waar de echte macht te vinden is: op het continent van Europa en nergens anders."

De volledige column van Sprangers is te lezen op www.atlcom.nl.

Na de lunch konden de deelnemers in kleinschalige workshops dieper op de verschillende thema's ingaan. **Wouter van Straten** behandelde de 'Regionale Veiligheid in het Middellandse Zeegebied' en **Hans van der Loo** besprak met de deelnemers 'De klimaatuitdaging voor Europa in een globale context'. **Zinhi Özdil**, programmamanager bij het Turkije Instituut, discussieerde met de deelnemers over 'Turkije als regionale macht'. Advocaat **Derk Lugt**, werkzaam bij Hamerslag & van Haren Advocaten, sprak vanuit zijn ervaring met vluchtelingen- en asielrecht over 'Immigratie uit Afrika'. **Katie Oost** ten slotte, docent Aardrijkskunde bij de Lerarenopleiding aan de Hogeschool Arnhem en Nijmegen, behandelde de 'Geografische en tektonische aspecten van het Middellandse Zeegebied'.



Als afsluiting van de lange en informatieve dag konden deelnemende leraren en sprekers elkaar op informele wijze spreken tijdens de borrel, aangeboden door de gemeente Utrecht.

Geert Klein Wolterink